

ТВОРЧИСТЬ ЖИВОПИСЦЯ ІВАНА СВЯТЕНКА В КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОГО ЖИТТЯ СЛОБОЖАНЩИНИ ДОБИ МОДЕРНУ

ID ORCID 0000-0002-0081-056X

Оксана СОКОЛЮК

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Стаття присвячена творчості забутого слобожанського живописця доби модерну Івана Микитовича Святенка. Деякі дані, введені до наукового обігу попередніми дослідниками, не були впорядковані й мали суто фрагментарний характер. Тому передусім у даній розвідці зосереджено зусилля на систематизації відомих фактів і пошуку нових, що надало можливість установити досить значну роль І. Святенка в художньому житті не лише Харкова, а й невеликого слобожанського міста, яким був на той час Лебедин, розширити зміст творчості цієї видатної особистості як майстра сакрального і світського живопису, а також розробити хронологію творчої діяльності цього мистця. Розкрито, що її початок датується 1887 р., а остання виявлена авторкою робота, підписана І. Святенком, відноситься до 1929 р. До наукового обігу нами введено раніше невідомі твори І. Святенка, а саме стінописи у фізичному корпусі Харківського технологічного інституту (тепер Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»), виявлено дату створення цих робіт у техніці «гризайль» (1887) та імена видатних європейських фізиків, портрети яких збереглися до сьогодні (Юліус Роберт фон Маєр і Вільям Джон Макорн Ранкін).

У соборі Вознесіння Господнього, зведеному у м. Лебедині у др. пол. XIX ст., авторкою статті були виявлені ікона св. Апостола Іоанна Богослова, а також ікона з образами св. Апостолів Петра і Павла авторства І. Святенка з позначеною ним датою – 1914 р. Виконані левкасом на дереві з позолоченим різьбленим тлом, вони, вочевидь, створювались для Деїсусного чину. Стилістичний аналіз показав тяжіння майстра до стилізації, притаманної стилю модерн, що поширювався Європою і знаходив відображення у творчості слобожанських мистців. Останніми роботами І. Святенка, виявленими авторкою статті, стали його портрети українських письменників І. Франка і М. Вовчок, надруковані на листівках Державним видавництвом України в 1920-ті рр., і реставрація картини на релігійну тему «Марія Магдалина», датованої ним 1929 р.

До наукового обігу також введено низку фактів, що поглиблюють наше уявлення про участь І. Святенка в художньому житті Слобожанщини, зокрема дату вступу цього мистця до Товариства харківських художників (15 березня 1906 р.), і розширений список його творів, експонованих на виставках цієї мистецької асоціації. В архівних фондах виявлено фото І. Святенка, де він представлений серед інших членів Товариства харківських художників приблизно між 1907 і 1910 рр.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Іван Святенко, живопис Слобожанщини, стінопис, гризайль, ікона, портрет, стиль модерн

ВСТУП

Стиль модерн, активно поширюючись країнами Європи в останній чверті XIX – першій декаді XX ст., все більше знаходив відображення і в українському мистецтві. Через цей стиль пройшли трохи не всі фундатори першого вищого мистецького навчального закладу в Україні, яким у 1917 р. стала Українська академія мистецтв у Києві. Не оминув новий стиль і Слобожанщину, притім не тільки її центр – Харків, а й невеликі повітові міста, як, на-

приклад, Лебедин з його чималими досягненнями в мистецькій сфері за доби козацького бароко. І в Харкові, і в Лебедині в кінці XIX – на початку XX ст. працював нині забутий мистець Іван Микитович Святенко – майстер як сакрального, так і світського живопису, член і досить активний експонент виставок Товариства харківських художників.

Необхідність поглибленого вивчення творчості І. Святенка в контексті художнього життя Слобожанщини, систематизація його творів, аналіз іконографії та художньо-стилістичних особливостей

робіт майстра пояснюються не лише сучасними культурно-мистецькими процесами в Україні і світі, а й нагальними потребами українського народу в збереженні своєї національної культурної спадщини, яку намагається знищити РФ, що розв'язала війну проти незалежної Української держави.

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС ДОСЛІДЖЕННЯ

У перших фундаментальних виданнях, спеціально присвячених українській образотворчості XIX і XX ст., якими стали 4-й [3, с. 755] і 5-й [4, с. 1037] томи «Історії українського мистецтва», створені в ІМФЕ відповідно у 2006 і 2007 рр., ім'я живописця Івана Святенка навіть не згадується. І це незважаючи на те, що він був автором вівтарного розпису і стінопису в одному з найбільших за розміром у Східній Європі Свято-Благовіщенському кафедральному соборі (зведений 1888–1901) в Харкові у модному за доби модерну неовізантійському стилі з елементами еклектики.

Першу спробу дослідити храмовий живопис в інтер'єрі цього собору зробив харківський художник-реставратор В. Шуліка у своїй кандидатській дисертації «Церковний живопис Слобожанщини середини XIX – початку XX століття: іконографія, стилістика, техніко-технологічні особливості» (2010) [18]. Автор дослідження серед майстрів монументального розпису на Слобожанщині другої половини XIX – початку XX ст. першим називає Івана Святенка, який, за словами В. Шуліки, прославився своїми монументальними творами у Свято-Благовіщенському соборі і домовій церкві при 3-й чоловічій гімназії у Харкові [18, т. 1, с. 165].

Нові дані про творчість І. Святенка навів у 2018 р. харківський мистецтвознавець, магістр С. Стещенко на конференції «П'яті Платонівські читання» (Київ) [13] – розвідка, попри невеликий розмір, вирізняється досить цінною інформацією. Зокрема С. Стещенко називає не лише церковні розписи цього майстра у Харкові, а й портрети графа В. Капніста, видатного громадського діяча Я. Кучерова з Лебединського міського художнього музею на Сумщині й невідомий портрет архієрея Михайла Павлова, а також пейзажі «Краєвид Михайлівки Лебединського повіту Харківської губернії» і «Вид із Гудимівки»¹, показані на VII виставці Товариства харківських художників у 1906 р., та «Скасований монастир (Лебединського повіту Харківської губернії)», експонований на XII виставці цього ж творчого об'єднання у 1908 р. [13, с. 29]. Важливо і те, що С. Стещенко звертає увагу на інші аспекти участі І. Святенка в художньому житті Слобожанщини, вказуючи, зокрема, що «у 1885 році він разом

з М. Раєвською-Івановою², Х. Алчевською³, П. Левченком та іншими був ініціатором створення Харківського товариства любителів красних мистецтв⁴, яке ставило за мету поширення естетичного виховання в суспільстві» [13, с. 29].

Виходячи з наданих С. Стещенко даних, авторка даної статті опублікувала свої тези, оголошені на Міжнародній науковій конференції «Дизайн XXI століття. Українська модель дизайну. Василь Єрмілов», проведений у ХДАДМ у березні 2024 р. [12, с. 86–87]. У цій розвідці вперше було розглянуто деякі невідомі твори цього майстра, а саме портрети видатних європейських фізиків, виконані І. Святенком у фізичному корпусі Харківського технологічного інституту (тепер це Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»)⁵, а також ікону св. Апостола Іоанна Богослова, виявлену авторкою в соборі Вознесіння Господнього у м. Лебедині, що на час створення образу входило до складу Харківської губернії, а тепер – Сумської обл.

Деякі нові, важливі для нашого дослідження думки висловлені у статті Л. Соколюк і С. Стещенко «Монументально-декоративні розписи у храмах Харкова доби модерну (особливості образно-пластичної мови)» [11], де автори звертають увагу на зв'язок основних іконографічних сюжетів стінного живопису у Свято-Благовіщенському кафедральному соборі в Харкові, що належать пензлю харківського художника І. Святенка, з васнецовськими розписами київського Володимирського собору, а також частково з іконографією храму Христа Спасителя в Москві. Також у статті зазначено, що в будинку №7 по вул. Гоголя у Харкові, де раніше була розташована 3-я чоловіча гімназія з хатньою Трьохсвятительською церквою, з тих часів на другому поверсі збереглися дві композиції І. Святенка в чорно-білій техніці «гризайль». Якщо розписи Благовіщенського собору вже кілька разів були поновлені та переписані (понівечені) сучасними майстрами, то в будівлі на вул. Гоголя праця мистця збереглася в непоганому стані [11, с. 75].

Низку важливих фактологічних відомостей для виявлення ще невідомих творів І. Святенка та його зв'язків з м. Лебедином містять каталоги виставок Товариства харківських художників, а також звіт даної творчої асоціації за 1915 р. [1; 2; 5; 6; 7; 8], архівні документи з ЦДАМЛМ України (м. Київ) [9] і деякі статті на інтернет-ресурсах, зокрема «Юліус Роберт фон Маєр» [19] і «Miscellaneous scientific papers» [20],

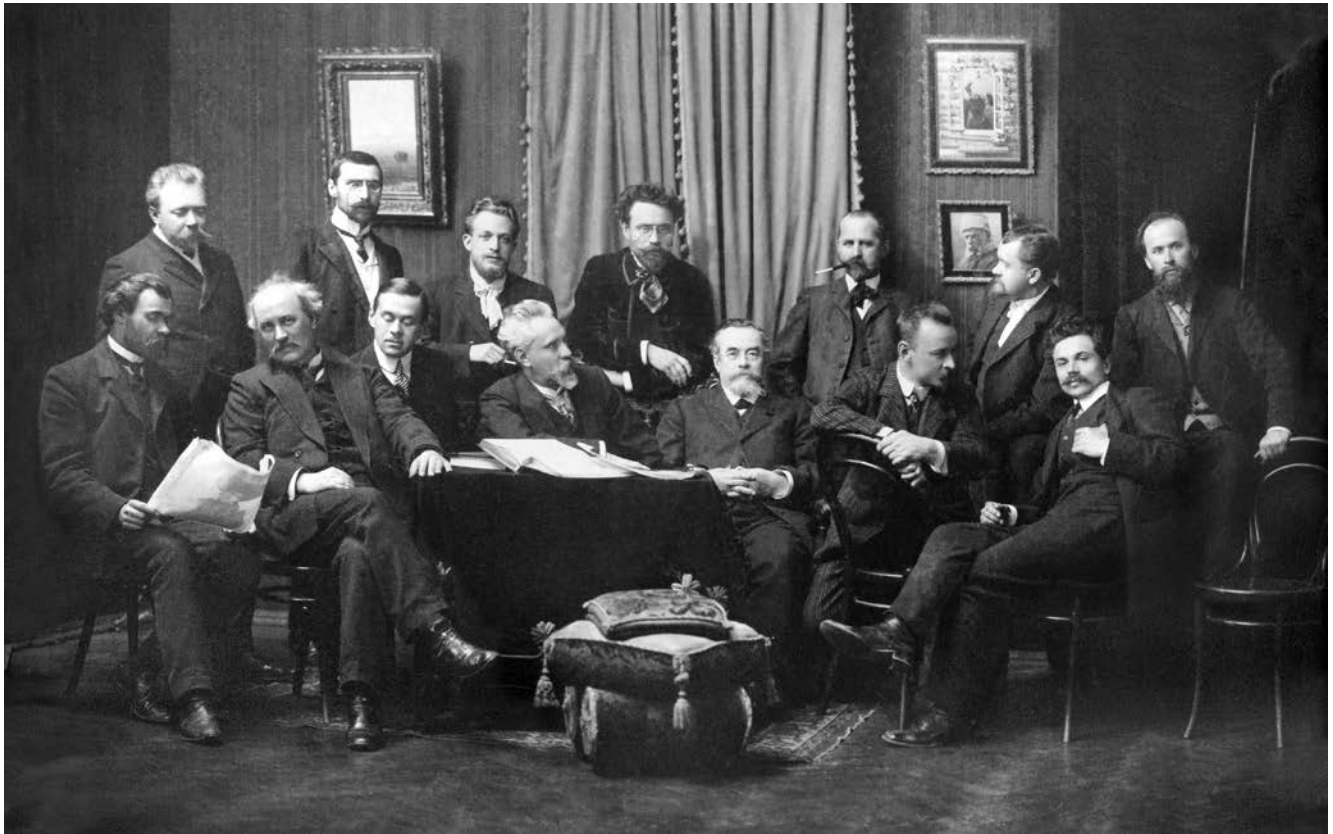
¹ Гудимівка – село в сучасній Лебединській міській громаді Сумського району Сумської обл.

² Марія Раєвська-Іванова – засновниця художньо-промислової освіти в Харкові.

³ Христина Алчевська – видатна харківська діячка у сфері народної освіти.

⁴ Тут автор вдається до помилки, бо Харківське товариство любителів красних мистецтв було створене не в 1885, а в 1889 р., в 1990 р. вже розпалося.

⁵ У зазначеній публікації, як показало подальше дослідження, є неточності щодо імен зображених фізиків; цих неточностей вдалося уникнути в даній статті.

Іл. 1. Члени Харківського товариства художників. Сидять (зліва направо): І. Ф. Корчан, М. А. Беркос, Б. В. Порай-Кошиць, М. Р. Пестриков, В. Г. Фавр, невідомий, О. І. Заярний, стоять: [...] Рубенко, М. М. Завгородній, І. А. Родіонов, М. П. Крошечкін-Крошицький, І. А. Суворов, Л. Й. Тракал, І. М. Святенко. Фото А. Спассі. Харків. Прибл. 1907–1910 рр. Архів ХХМ. Ф. 3, К-1, оп. 1, спр. 9, од. зб. 44

Іл. 2. І. Святенко. Фото А. Спассі (фрагмент). Харків. Прибл. 1907–1910 рр. Архів ХХМ. Ф. 3, К-1, оп. 1, спр. 9, од. зб. 44

Іл. 3. Харківський технологічний інститут. 1885–1910. Обкладинка альбому. Архів А. Долуди

що дозволило встановити імена видатних європейських фізиків, чиї портрети виконано І. Святенком у фізичному корпусі Харківського технологічного інституту і виявлено авторкою даної статті. Виявлений на інтернет-ресурсах матеріал, присвячений 3-й чоловічій гімназії в Харкові, дозволяє не лише розширити уявлення про автора проекту цієї будівлі, а й визначити період створення розписів.

Таким чином, аналіз літературних джерел показав, що в українському мистецтвознавстві творчість живописця Івана Святенка в контексті художнього життя Слобожанщини доби модерну розглядалась лише фрагментарно. Тому метою даної статті є аналіз порушеної проблеми саме у зв'язку із за-

Іл. 4. Фізичний корпус Харківського технологічного інституту з портретами видатних фізиків роботи І. Святенка. Гризайль. Архів А. Долуди

даними територіальними межами і періодом. Поставлені завдання полягають: 1) у систематизації окремих даних про творчість визначного харківського майстра сакрального і світського живопису Івана Святенка, виявлених попередніми дослідниками, і розробленні хронології його мистецької діяльності; 2) у виявленні і введенні до наукового обігу ще невідомих художніх творів І. Святенка, проведенні їхнього стилістичного аналізу; 3) у розгляді творчої діяльності І. Святенка окремо у Харкові й невеликому слобожанському місті, яким був на той час Лебедин; 4) у визначенні дати вступу І. Святенка до угруповання «Товариство харківських художників», пошуку фото мистця і розширенні списку його творів, експонованих на виставках цієї творчої асоціації.

ВІД СВІТСЬКИХ ПОРТРЕТІВ ДО ХРАМОВОГО МАЛЯРСТВА. ХАРКІВСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТВОРЧОСТІ МИТЦЯ

В архіві Харківського художнього музею зберігається світлина членів Товариства харківських художників приблизно 1907–1910 рр., на якій разом з відомими харківськими живописцями, якот Михайлом Беркосом, Михайлом Пестриковим, Борисом Порай-Кошицем, Ладиславом Тракалом, бачимо забутого українського майстра Івана Святенка (іл. 1), а на вирізаному авторкою статті фрагменті даної фотографії – окремо сам Іван Святенко (іл. 2). Виходячи з логіки виявлених авторкою попередніх даних, наступним кроком стало визначення найбільш ранніх творів цього мистця у Харкові, й пошуки привели нас у Харківський технологічний інститут (тепер Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»). Саме тут, у фізичному корпусі, знаходились вико-

Іл. 5. І. Святенко. Портрет німецького фізика Юліуса Роберта фон Маєра. 1887. Стінопис, гризайль. Фізичний корпус НХПІ. Фото А. Долуди

Іл. 6. І. Святенко. Портрет британського фізика Вільяма Джона Макорна Ранкіна. 1887. Стінопис, гризайль. Фізичний корпус НХПІ. Фото А. Долуди

нані І. Святенком на стіні ще у 1880-ті рр. портрети видатних європейських фізиків, втрачені нещодавно в період війни, розв'язаної рф проти незалежної Української держави (іл. 3–4). Утім, у приміщенні лабораторії фізичного корпусу цього навчального закладу на сьогодні збереглися два портрети видатних учених у фізичній галузі, виконані в техніці «гризайль» і датовані І. Святенком 1887 р. Авторкою статті було виявлено, що на одному з портретів зображений німецький учений Юліус Роберт фон Маєр (1814–1878, іл. 5) [19], а на другому – британський науковий діяч Вільям Джон Макорн Ранкін (1820–1872, іл. 6) [20].

Іл. 7. Будівля колишньої 3-ї чоловічої гімназії у Харкові по вул. Гоголя, 7. URL: <https://zabytki.in.ua/ru/2041/tretya-muzhskaya-gimnaziya-kharkova> (дата звернення: 26.01.2024)

Наступними творами, виконаними І. Святенком у техніці «гризайль», стали розписи у домовій церкві при 3-й чоловічій гімназії в Харкові (іл. 7). Цей головний корпус даного навчального закладу був зведений у 1868 р. за проектом харківського архітектора І. П. Гінша (1831 – після 1902)⁶ на колишній Кокошкінській вул. (тепер це вул. Гоголя, 7). Виконані у цеглі без тинькування фасади будівлі зберігають риси романсько-готичного стилю. Викуплені для потреб 3-ї чоловічої гімназії на межі XIX і XX ст. Міністерством народної освіти Російської імперії, ці будинки не просто стали головним корпусом вказаного навчального закладу, а й у той період тут була створена домовою церква на честь трьох Святих: Іоанна Златоуста, Василя Великого і Григорія Богослова [14].

У кандидатській дисертації В. Шуліки наводяться фото вцілілих розписів, виконаних І. Святенком у колишній Трьохсвятительській церкві при 3-й чоловічій гімназії: 1) «Отрок Христос посеред книжників» (іл. 8) і 2) «Христос благословляє дітей» (іл. 10). Більше того, автор розкриває сигнатуру мистця і дату створення першої композиції – 1892 р. (іл. 9) [18, т. 2, с. 121].

У листі до авторки цієї публікації від 28 квітня 2024 р. В. Шуліка писав: «Розписи на вул. Гоголя, 7 ми⁷ планували реставрувати, але через бюрократичну тяганину та корупційні пропозиції чиновників від управління архітектури власник приміщення відмовився від реставраційних робіт, але надав

⁶ Іван Петрович Гінш – данець за походженням (Емілій Отто Гінш), 1831 р. нар., у 1864 р. закінчив санкт-петербурзьку Академію мистецтв, змінив своє данське підданство на російське, отримавши нове ім'я і по батькові (Іван Петрович), а наступного року переїхав до Харкова на постійне місце проживання, де за проектами І. П. Гінша було зведено чимало будівель, які й досі прикрашають це слобжанське місто. URL: <https://ngeorgij.livejournal.com/65541.html>

⁷ Автор має на увазі кафедру реставрації та експертизи творів мистецтва у Харківській державній академії дизайну і мистецтв.

Іл. 8. І. Святенко. *Отрок Христос посеред книжників*. Розпис у домовій Трьохсвятительській церкві в колишній 3-й чоловічій гімназії у Харкові по вул. Гоголя, 7. Гризайль. Фото В. Шуліки

Іл. 9. І. Святенко. Розпис у домовій Трьохсвятительській церкві в колишній 3-й чоловічій гімназії у Харкові по вул. Гоголя, 7. Гризайль. Сигнатура І. Святенка і дата – 1892 р. Фото В. Шуліки

Іл. 10. І. Святенко. *Христос благословляє дітей*. Розпис у домовій Трьохсвятительській церкві в колишній 3-й чоловічій гімназії у Харкові по вул. Гоголя, 7. Гризайль. Фото В. Шуліки

Іл. 11. Б. Плокгорст. Христос благословляє дітей.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бернард_Плокгорст
(дата звернення : 25.01.2024)

можливість дослідити стан розписів, зробити фотофіксацію, виконати зондажі в інших приміщеннях колишньої гімназії. На цей час залишилось два живописних панно. В інших приміщеннях виявлені окремі частинки фарбового шару, які за кольором ідентичні розписам Святенка, що збереглися (умбра, білило)». Далі В. Шуліка зазначив, що названі композиції є типовими сюжетами «розписів домових церков навчальних закладів кінця XIX – початку XX ст. (такі ж сюжети, але, ймовірно, відмінні за композицією, були й в домовій церкві Харківського комерційного училища) ([17]. – О. С.). Перший розпис стверджує, що Христос дійсно є Бог тому, що, не навчаючись, продемонстрував знання Св. Писання краще за освічених книжників. Другий розпис, де Христос благословляє дітей, є одночасно благословенням на навчання. Розпис «Благословення дітей» – це репліка картини назарійця Бернарда Плокгорста⁸. Розпис «Христос посеред книжників» – ймовірна вільна репліка з гравюри Мюллера (?). Тобто розписи не є авторськими композиціями». Ця на-

дана В. Шулікою інформація надзвичайно важлива і для з'ясування хронології творчої діяльності І. Святенка, для розкриття техніко-технологічних особливостей його робіт, а також для виявлення взірців для храмових композицій.

Те, що композиція «Христос благословляє дітей» у Трьохсвятительській домовій церкві при 3-й чоловічій гімназії нагадує картину німецького назарійця Бернарда Плокгорста як представника художнього угруповання в Німеччині та Австрії XIX ст., члени якого намагалися відродити манеру майстрів Середньовіччя та раннього Ренесансу (іл. 11), свідчить передусім про професійну обізнаність І. Святенка у тих процесах, що відбувались у європейському мистецтві. Тоді все рухалось у напрямі Art Nouveau, і в цей рух усе більше втягувалось тодішнє українське мистецтво. Разом з тим, композиція І. Святенка лише у лівій частині певною мірою нагадує картину Бернарда Плокгорста – на відміну від неї, маючи горизонтальний, а не вертикальний формат, значно більше персонажів і виконаний не як станковий твір, а як стінопис, та ще й у техніці «гризайль».

Наслідкування ж певних взірців майстрами периферійних міст у Російській імперії, державна ідеологія якої будувалась на основі теорії «Православ'я, самодержавство, народність» як антитези девізу Великої французької революції «Свобода, рівність, братерство», за доби модерну ставало беззаперечною нормою. У цей період східна Україна, зокрема Харків, не мала власного вищого мистецького навчального закладу, а розвиток художнього життя повністю залежав від волі царського двору. За таких умов творцями проєктів визначних будівель на сході України, зокрема сакральних, включаючи внутрішнє оформлення, найчастіше ставали випускники Санкт-петербурзької Академії мистецтв.

Так, автором проєкту кафедрального Свято-Благовіщенського собору в Харкові став архітектор Михайло Ловцов (1850–1907), який приїхав із Санкт-Петербурга, де у 1873 р. закінчив, правда, не столичну академію мистецтв, а інститут цивільних інженерів, у якому так само проводилась підготовка майбутніх зодчих. З 1875 р. М. Ловцов уже значився серед представників Харківського губернського земства і губернського правління, а з 1886 р. розпочав діяльність викладача архітектури і будівельного мистецтва у Харківському технологічному інституті, відкритому на рік раніше. Тут і перетнулися його подальший творчий шлях з діяльністю І. Святенка, який 1887 р. у фізичному корпусі цього навчального закладу виконав настінні портрети європейських фізиків.

Наступного, 1888 р. у Харкові розпочинається зведення за проєктом М. Ловцова (на той час уже професора Харківського технологічного інституту) нового Свято-Благовіщенського собору, що продовжувалось до 1901 р. Важливо згадати, що перший дерев'яний храм на цьому місці на честь Благовіщення був виконаний в XVII ст. у традиційних для

⁸ Бернард Плокгорст (1825–1907) – автор популярних картин з євангельської та біблійної тематики, що прикрашали безліч православних та інших християнських храмів у різних країнах світу.

Іл. 12. Благовіщенський кафедральний собор у Харкові.
Фото. URL: <https://find-way.com.ua/oblast/kharkivska/kharkiv/blahovishchenskyi-sobor-kharkiv>
(дата звернення : 25.01.2024)

Іл. 13. І. Святенко. Вівтар у Благовіщенському соборі.
Розпис. Фото В. Шуліки

українців трибаних формах. Тоді, як ми писали у статті, присвяченій Охтирському Покровському собору [10], й навіть ще у другій половині XVIII ст. право обирати проект храму залишалося за місцевою громадою. Але у другій половині XIX ст. у східній Україні, де запанувала згадана формула імперської ідеології, така можливість уже не існувала. Собор було зведено у дозволеному для провінційних міст російсько-візантійському стилі з елементами еклектики (іл. 12). Офіційно прийнятий царською владою не неовізантійський, а російсько-візантійський напрям у розвитку храмової архітектури для підтвердження необхідності імперської політики ставав обов'язковим і на сході України. У 1888–1901 рр. біля старого Благовіщенського храму Харкова за проектом М. Ловцова було споруджено новий собор, що з часом став свого роду візитівкою міста й досі є одним з найбільших за розміром кафедральних соборів Східної Європи. М. Ловцов надав будівлі з п'ятибанням візантійський напівсферичний обрис і протиставив його масивному обсягу легкість псевдоготичної ярусної дзвіниці, а чергування рядів червоної цегли і світлого тинь-

кування надавало фасадам підкресленої декоративності й оригінальності.

Таким чином, розписи стін і вівтаря І. Святенко міг виконувати після зведення й освячення собору в 1901 р. Слід звернути увагу на те, що харківським архієпископом у 1903–1914 рр. був Арсеній (у миру О. Д. Брянцев, родом зі Смоленської губ.), бо саме представники цієї церковної верхівки виступали замовниками іконографічної програми оформлення храму. Зрозуміло, що рішення цього архієпископа не могло йти у розріз з державною політикою.

Як констатує В. Шуліка, авторитетними взірцями для Свято-Благовіщенського собору в Харкові стали розписи у храмі Христа Спасителя в Москві та Володимирського собору в Києві. Зокрема, зауваживши зв'язок стінопису харківського собору з московським, В. Шуліка пише: «Купол і вітрила храму повторювали іконографічну програму храму Христа Спасителя в Москві. У куполі показано образ “Батьківщина”, у вітрилах празники – “Преображення”, “Сходження в пекло”, “Вознесіння”, “Сходження Святого Духу на апостолів”. Як і на московському взірці, образи євангелістів переміщені на стовпи під вітрилами» [18, т. 1, с. 165].

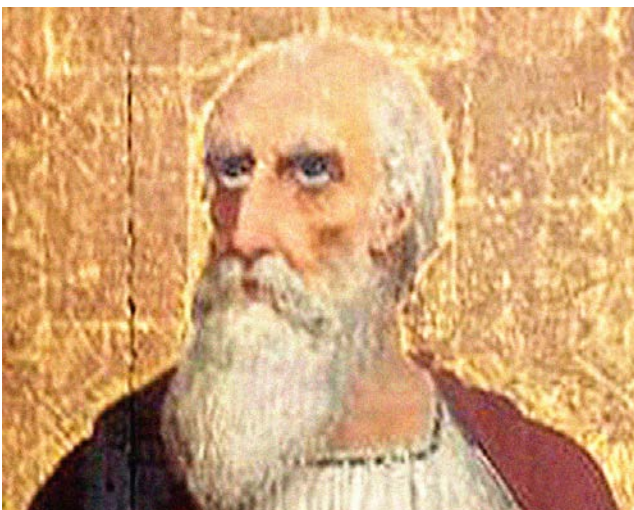
У листі до авторки цієї статті 24 квітня 2024 р. В. Шуліка писав: «Щодо Благовіщенського собору. Я мав можливість дослідити стан розписів, але дійсно: що п'ять-шість років розписи інтер'єру миють люди, які взагалі не мають уявлення про реставрацію, а потім їх перемальовують, бо під час миття змивається частина живопису. Жахлива практика, але пам'яткоохоронні заклади на це не реагують, хоча я підіймав питання». Утім, за словами автора листа, непогано зберігся без перемальовувань розпис вівтаря «Причастя Апостолів» (іл. 13), що гідно демонструє професіоналізм І. Святенка. Хоча це теж є реплікою на мозаїку церкви Спаса на Крові в Санкт-Петербурзі, а не авторською композицією.

РОБОТИ І. СВЯТЕНКА В ЛЕБЕДИНІ

Подальші наші пошуки привели в м. Лебедин. У період, що охоплюється територіальними межами даної статті, тобто остання третина XIX ст. – 1920-ті рр., м. Лебедин входило до складу Харківської губернії, а не Сумської області, як зараз. На той час у цьому невеликому місті з давньою історією козацької доби існувало три кам'яних храми. Один з них – собор Вознесіння Господнього, зведений у 1858–1874 рр., як і Свято-Благовіщенський собор у Харкові, хоч і значно менший за нього своїми розмірами, так само побудований в офіційному російсько-візантійському стилі з елементами еклектики (іл. 14). У вівтарі цього храму досі зберігаються дві досить великі з півциркульним завершенням (більше 1,5 м у висоту по центру) ікони, виконані на дереві левкасом та з позолоченим різьбленим тлом, роботи І. Святенка. На одній з них зображений найулюбленіший учень Христа, євангеліст Іоанн Бого-

Іл. 14. Собор Вознесіння Господнього в м. Лебедин Сумської обл. Фото О. Соколюк

Іл. 16. І. Святенко. Апостол Іоанн Богослов (фрагмент). 1914. Дерево, левкас. 115 × 152 × 71 см. Власність собору Вознесіння Господнього в м. Лебедин Сумської обл. Фото О. Соколюк

Іл. 15. І. Святенко. Апостол Іоанн Богослов. 1914. Дерево, левкас. 115 × 152 × 71 см. Власність собору Вознесіння Господнього в м. Лебедин Сумської обл. Фото О. Соколюк

слов як проповідник після смерті Вчителя (іл. 15–17). Апостол показаний, що зазначалось в одній з публікацій авторки, «на повний зріст, босоніж, з книгою в одній руці й гусячим пером в іншій, а поверх білої сорочки до п'ят накинута червоний гіматій» [12, с. 86]. І далі: «Як бачимо, ікона вже не трактується як вікно в інший світ, а набуває вповні реалістичних рис, як це сталося за доби модерну. У св. Іоанна Богослова широко розкриті очі, він шаленіє у своїй проповіді, звертаючись до грішного людства. Виконана на рельєфному позолоченому тлі з вирізьбленим автором оригінальним орнаментом з хрестиків, ікона вражає досконалістю малюнка і композиції» [12, с. 86]. Дуже важливо, що на іконі внизу є сигнатура І. Святенка і дата створення ікони – 1914 р. (іл. 17).

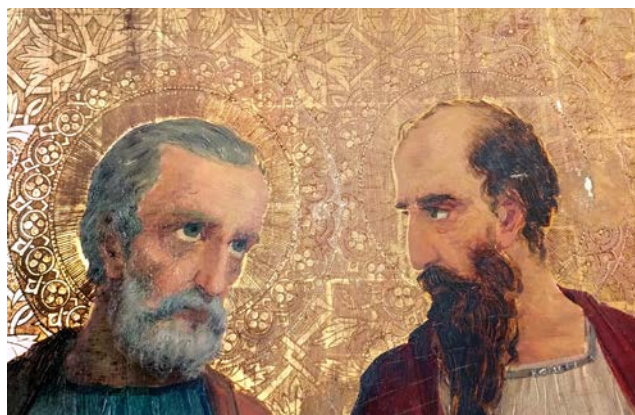

Іл. 17. І. Святенко. Апостол Іоанн Богослов (підпис І. Святенка). 1914. Дерево, левкас. 115 × 152 × 71 см. Власність собору Вознесіння Господнього в м. Лебедин Сумської обл. Фото О. Соколюк

Іл. 18. І. Святенко. Апостоли Петро і Павло. 1910-ті (?). Дерево, левкас. 115 × 152 × 71 см. Власність собору Вознесіння Господнього в м. Лебедин Сумської обл. Фото О. Соколюк

На думку В. Шуліки, ця цікава ікона є частиною Деісусного чину якогось великого за розміром іконостаса, а Деісусний чин складався, як правило, мінімум з 12 образів. «І тут, – писав мені В. Шуліка 17 липня 2024 р., – зберігається традиція Сумського полку, яка виходить ще з XVII ст.: на 1 дошці – 1 апостол. Оригінальним є колір одяг, бо тут явний вплив історизму. Візантійська іконографія традиційно зображує св. Іоанна в зеленому і червоному. Тут одяжі мають кольори, які історично були поширені в Палестині (колір нефарбованого полотна, колір нефарбованої шерсті, або фарбування простими рослинними фарбниками). Якщо не помиляюсь, питання історичних кольорів одяг пер-

Іл. 19. І. Святенко. Апостоли Петро і Павло (фрагмент). 1910-ті (?). Дерево, левкас. 115 × 152 × 71 см. Власність собору Вознесіння Господнього в м. Лебедин Сумської обл. Фото О. Соколюк

Іл. 20. І. Святенко. Апостоли Петро і Павло (фрагмент). 1910-ті (?). Дерево, левкас. 115 × 152 × 71 см. Власність собору Вознесіння Господнього в м. Лебедин Сумської обл. Фото О. Соколюк

соналій писання підняв Фартусов⁹. Він писав, що апостоли не можуть зображуватися в червоному, синьому чи зеленому одязі, бо ці барвники для ткачин не були доступні пересічному мешканцю Палестини, а за червоний колір взагалі могли втратити. Питання історичної достовірності стали актуальні і завдяки розвитку церковної археології у др. пол. XIX ст.»

Тим не менше, у цьому ж вівтарі знаходиться ще одна ікона І. Святенка такого ж розміру, так само виконана левкасом на дереві, на такому ж по-

⁹ Віктор Доримедонтович Фартусов (1840 – не раніше 1914) – художник, іконописець, письменник, академік історичного живопису.

Іл. 21. І. Святенко. Портрет графа В. Капніста. 1910.
Полотно, олія. 74,5 × 57 см. Лебединський міський
художній музей ім. Б. К. Руднева

золоченому різьбленому тлі, покритому орнаментом. Але, всупереч традиції Сумського полку, на ній зображено не одного, а двох апостолів: Петра і Павла (іл. 18–20), що викликає ще низку запитань. А саме – чи замовлялись вони саме для цього собору і скільки образів для даного Деїсусного чину ще вдалося створити І. Святенку, зважаючи на підписану ним дату – 1914 р., тобто початок Першої світової війни?

Утім, як виявилось, цим далеко не обмежився зв'язок І. Святенка з культурним середовищем тодішнього Лебединя. У Лебединському міському художньому музеї ім. Б. К. Руднева зберігаються портрети графа Василя Капніста (іл. 21) і видатного місцевого громадського діяча Якова Кучерова (іл. 22). Вочевидь, як авторка даної статті вже зазначала [12, с. 86], «потрапили сюди ці твори І. Святенка у зв'язку з націоналізацією майна одного з представників славетного роду Капністів, родовий маєток якого знаходився неподалік у с. Михайлівка, розграбований і спалений в період захоплення влади більшовиками у 1918 р. Зараз в музеї зберігається значна кількість високохудожніх предметів домашнього вжитку, що належали родині графа Василя Олексійовича Капніста (1838–1910). Його поясний парадний портрет з великою кількістю нагород на грудях цього Лебединського повітового і Харківського губернського предводителя дворянства В. Капніста виконано у 1910 р., як видно, незадовго до смерті. Граф зосереджено, вдумливо дивиться згори вниз на глядача. Світлом виділено обличчя і руки. Відомо, що В. Капніст замовляв І. Святенку і портрет своєї

Іл. 22. І. Святенко. Портрет Я. Кучерова (Кучеренка).
Кін. XIX – поч. XX ст. Полотно, олія. 124 × 80 см.
Лебединський міський художній музей
ім. Б. К. Руднева

дружини Варвари Василівни Капніст (уродженої княжни Рєпніної), але цей твір загинув під час пожежі в жіночій гімназії, якою опікувалася ця високопоставлена особа» [12, с. 86].

Відкіля В. Капніст знав визначного харківського майстра І. Святенка, на сьогодні нами вже з'ясовано. Перетин їхніх шляхів стався ще в кінці XIX ст., коли створювалось Харківське товариство любителів красних мистецтв у 1889 р., головною метою діяльності якого було поширення естетичних знань у суспільстві. Одним з ініціаторів створення цього мистецького товариства виступав І. Святенко, а головою було обрано губернського предводителя дворянства графа Василя Олексійовича Капніста [15].

Можливо, з маєтку В. Капніста в с. Михайлівка потрапив до Лебединського міського художнього музею ім. Б. К. Руднева і портрет ще однієї видатної особистості місцевого краю – Якова Володимировича Кучерова (1834–1909). «Його справжнє прізвище Кучеренко, змінене під час перебування на військовій службі в Санкт-Петербурзі. Вийшовши у відставку у статусі штабс-капітана, за 40 років цивільної служби він зробив надто багато для місцевої земської громади, постійно відстоюючи її інтереси. Портрет поколінний. Яків Кучеров (Кучеренко)

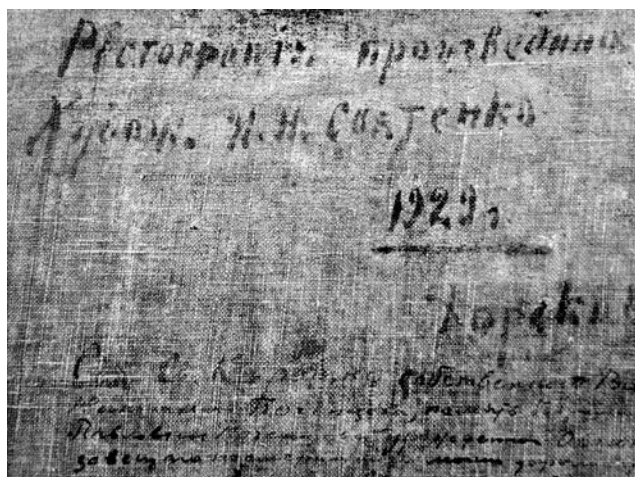
Лл. 23. І. Святенко. Реставрація картини «Марія Магдалина». 1929. Полотно, олія. Приватна колекція. Фото А. Долуди

стоїть, опершись рукою на стіл і занурившись у роздуми. Зображений у темному костюмі на гладкому тлі, він притягує увагу глядача досить високим рівнем колористичного виконання» [12, с. 86].

На жаль, не відома доля пейзажів І. Святенка, присвячених природі Лебединщини, зокрема показаних на VII виставці Товариства харківських художників у 1906 р. «Краєвид Михайлівки Лебединського повіту Харківської губернії» і «Вид із Гудимівки», а також експонований на XII виставці цього ж творчого об'єднання у 1908 р. «Скасований монастир (Лебединського повіту Харківської губернії)» наведені в каталогах цих виставок [13, с. 29].

ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА СТАНКОВА ТВОРЧІСТЬ ХУДОЖНИКА

Участь у виставках Товариства харківських художників – ще одна важлива сторінка творчої діяльності І. Святенка. З протоколу зборів цієї творчої асоціації, які відбулися 15 березня 1906 р. і на яких йшлося про підготовку до виставки у 1907 р., дізнаємось, що того дня І. Святенко разом з Істомінім, Піскуновим, Фавром, Івановим та Онуфрієвим став членом Товариства [9, арк. 5]. У цьому ж документі йдеться про постійну участь І. Святенка в загальних зборах Товариства харківських художників, а саме: 15 травня 1906 р. і 8 березня 1908 р. [9, арк. 19], 24 листопада 1910 р. [9, арк. 47], 8 лютого 1911 р. [9, арк. 43 зв.], 9 березня 1911 р. [9, арк. 45 зв.], 27 квітня 1911 р. [9, арк. 46 зв.], 18 листопада 1911 р.

Лл. 24. І. Святенко. Реставрація картини «Марія Магдалина». 1929. Полотно, олія. Зворотний бік. Приватна колекція. Фото А. Долуди

[9, арк. 48 зв.] і 20 грудня 1911 р. [9, арк. 49]. Присутність, як правило, підтверджувалась особистим підписом.

Перегляд каталогів виставок Товариства харківських художників [1; 2; 5; 6; 7] показав, що не всі показані на них твори І. Святенка були виявлені попереднім дослідником С. Стешенком [13, с. 29 – 30]. Так, неназваними залишилися його пейзаж «Андріївськ Лебединського повіту, Харківської губ.»¹⁰, показаний на XVI виставці цього угруповання [1, с. 15], а також портрет А. Сбітневої і твір «Під лампою» (власність В. В. Сбітневої), експоновані на XIX виставці [6, с. 11], пейзаж «Ранок», представлений на XII виставці [5, с. 8]. Тут же вказана і домашня адреса І. Святенка у Харкові – вул. Андріївська, 51, що на Лисій горі. Утім, побувавши там нещодавно, ми з'ясували, що будинок зберігся, але в ньому змінилося декілька господарів і про художника І. Святенка вони нічого не знають.

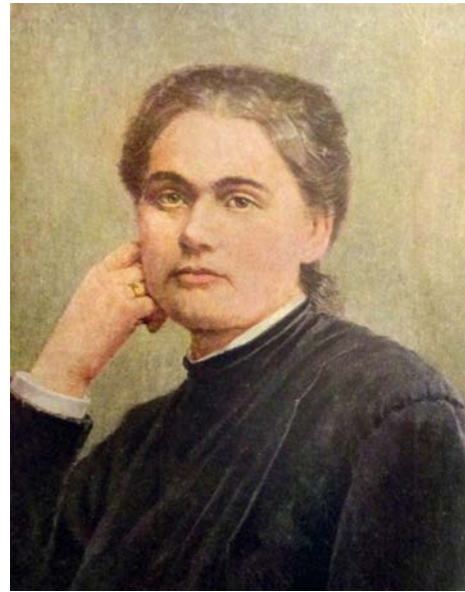
Згадувався І. Святенко і в рецензії на XVIII виставку картин Товариства харківських художників. Автор рецензії Т. Фрей у місцевій газеті «Південний край» зазначав: «Портретний живопис на виставці представлено дуже бідно. Дві роботи Пестрикова на цей раз менш вдаль ніж зазвичай, два портрети Святенка, акуратно по-казенному виконані, ще 2–3 менш цікаві обличчя – ось і все. Новаторські течії, дерзання в мистецтві представлені одним Штейнбергом»¹¹ [16]. Позиція автора рецензії пояснюється тим, що в цей період художнього життя міста все більшої популярності набувають авангардні шукання, а майстри, які дотримувались традиційних поглядів, що тим більше вповні закономірно для представників сакрального живопису, де важлива роль відводиться канону, викликали критичне

¹⁰ Вочевидь, мається на увазі хутір неподалік м. Лебедин.

¹¹ Переклад з рос. мови тут і надалі виконується автором статті.

Іл. 25. І. Святенко. *Портрет І. Франка* (лістівка, видана Державним видавництвом України). 1920-ті рр. Друкарський відбиток. Приватна колекція

Іл. 26. І. Святенко. *Портрет М. Вовчок* (лістівка, видана Державним видавництвом України). 1920-ті рр. Друкарський відбиток. Приватна колекція

ставлення. Незначна кількість портретів на виставці пояснюється зростанням ролі пейзажного жанру за тієї доби.

Таким чином, останні відомості про творчість І. Святенка в контексті художнього життя Слобожанщини датуються 1916 р. Події, які розгорнулися після 1917 р. у зв'язку з державним переворотом в Російській імперії і захопленням влади більшовиками, котрі невдовзі перейшли до жорстокої боротьби проти релігії, знищуючи храми і священнослужителів, ніяк не могли позитивно позначитись на подальшому розвитку мистецької діяльності І. Святенка. Остання його робота, знайдена нами, – це картина на релігійну тему «Марія Магдалина» з приватної колекції (іл. 23): на зворотному боці твору позначено, що реставрація проведена І. Святенком, яким і поставлена дата – 1929 р. (іл. 24), та живописні портрети українських письменників І. Франка (іл. 25) та М. Вовчок (іл. 26). Ці дві роботи були надруковані як листівки Державним видавництвом України у 1920-ті рр.¹² і виявлені авторкою в одній з приватних колекцій. Образ І. Франка не є реплікою з відомих на той період його портретів (зокрема І. Труша тощо). Портрет погрудний. Каменяр зображений зосередженим, поринулим у роздуми, на червоному тлі, що сприймається як свого роду символ. При створенні живописного портрета письменниці М. Вовчок мистець явно користувався її відомим прижиттєвим фото, на якому вона зображена так само у роздумах. У створенні тиражованих

портретів українських письменників І. Святенко перегукується з іншим видатним українським мистцем доби модерну, яким був Михайло Жук.

ВИСНОВКИ. ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Авторкою статті вперше систематизовані окремі розрізнені дані про творчість визначного харківського майстра сакрального і світського живопису Івана Святенка, виявлені попередніми дослідниками, і розроблена хронологія його мистецької діяльності. Знайдені та введені до наукового обігу художні твори І. Святенка (іл. 4–6, 15–20, 23–26), а також проведено їх стилістичний аналіз, який показав зв'язок живописних робіт І. Святенка з пошуками доби модерну. Акцентовано, що діяльність цього видатного майстра не обмежувалась Харковом, а поширилась і на невелике слобожанське місто, яким був на той час Лебедин, виявлено низку нових творів, виконаних тут, зокрема ікони св. Апостола Іоанна та Петра і Павла. Визначено дату вступу І. Святенка до Товариства харківських художників (15 березня 1906 р.) і розширено список творів цього мистця, експонованих на виставках зазначеної мистецької асоціації. Виявлено фото І. Святенка з архівних джерел, де він представлений серед інших членів Товариства харківських художників приблизно між 1907 і 1910 рр.

Результати дослідження мають перспективу продовження при вивченні більш точних дат життя І. Святенка, шляхів отримання художньої освіти та місця в історії українського мистецтва XX ст. ♦

¹² Державне видавництво України діяло у Харкові з серпня 1922 р. і мало мережу губернських відділень та представництв у Москві, Ленінграді (нині С.-Петербурзі) та інших містах СРСР.

ЛІТЕРАТУРА:

1. XVI виставка Т-ва харьковских художников : каталог. Харьков : б. и., 1913. 15 с.
2. XVIII виставка Товарищества харьковских художников : каталог. Харьков : б. и., 1915. 15 с.
3. Історія українського мистецтва : у 5 томах. Т. 4 : Мистецтво XIX століття / НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського ; голов. ред. Г. Скрипник ; ред. тому В. Рубан. Київ : [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського], 2006. 760 с.
4. Історія українського мистецтва : у 5 т. Т. 5 : Мистецтво XX століття / НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського ; голов. ред. Г. Скрипник ; наук. ред. Т. Кара-Васильєва. Київ : [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського], 2007. 1048 с.
5. Каталог XII виставки картин Товарищества харьковских художников. Харьков : Тип. Н. В. Петрова, 1908. 10 с.
6. Каталог XIX виставки Товарищества харьковских художников. Харьков : Тип. Губерн. правления, 1916. 20 с.
7. Каталог виставки картин Общества харьковских художников. Харьков : б. и., 1907. 7 с.
8. Отчет о деятельности Т-ва харьковских художников за 1915 год. Харьков : б. и., 1915. 3 с.
9. Протоколи загальних зборів Товариства харківських художників за 1906–1911 рр. ЦДАМЛМ України (Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України). Ф. 208. Оп. 1, од. зб. 421. 53 арк.
10. Соколюк Л., Соколюк О. Охтирський Покровський собор: між минулим і майбутнім. *ХУДПРОМ : Український журнал з мистецтва і дизайну*. 2023. № XXV(1). С. 68–83. DOI : 10.33625/hudprom2023.01.068
11. Соколюк Л., Шешенко С. Монументально-декоративні розписи у храмах Харкова доби модерну (особливості образно-пластичної мови). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва*. 2022. № 1. С. 73–86. URL: https://hudprom.org.ua/html/archives/2022-2_07_Sokolyuk73-86.pdf. (дата звернення : 07.02.2024).
12. Соколюк О. Іван Святенко – видатний український мистець без біографії. *Дизайн XXI століття. Українська модель дизайну. Василь Єрмілов : тези Міжнародної наукової конференції, м. Харків, 28–29 березня 2024 року / Харківська державна академія дизайну і мистецтва. Харків, 2024. С. 86–87.*
13. Шешенко С. Творчість слобожанського митця Івана Святенка. *П'яті Платонівські читання : тези доповідей Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 25 листоп. 2017 року*. Київ : НАОМА, 2018. С. 29–30.
14. Третя чоловіча гімназія Харкова. *Zabytki.in.ua*. URL : <https://zabytki.in.ua/uk/2042/tretya-cholovicha-gimnaziya-kharkova> (дата звернення : 01.02.2024).
15. Устав Харьковского общества любителей изящных искусств. Харьков : б. и., 1889. 16 с.
16. Фрей Т. XVIII-ая виставка Т-ва харьковских художников. *Южный край*. 1915. 19 марта. С. 5.
17. Церковь Святого и Нерукотворенного Образа Христа Спасителя Харьковского Коммерческого Училища Императора Александра III : Историческая записка с приложением повествования о Нерукотворном Образе / Сост. свящ. Иоанн Филевский. Харьков : Типография Зильберберга, 1896. 68 с.
18. Шулика В. В. Церковная живопись Слобожанщины середины XIX – начала XX века: иконография, стилистика, технико-технологические особенности : дис. ... канд. искусствовед. : 17.00.05 / Харьковская государственная академия дизайна и искусств. Харьков, 2010. Т. 1. 192 с.

REFERENCES:

1. XVI vystavka Tovarishchestva kharkovskikh khudozhnikov [16th Exhibition of the Association of Kharkov Artists]: Catalog. (1913). Kharkov: n. ed. [In Russian].
2. XVIII vystavka T-va kharkovskikh khudozhnikov [18th Exhibition of the Association of Kharkov Artists]: Catalog. (1915). Kharkov: n. ed. [In Russian].
3. Skrypnyk, H. & Ruban, V. (Eds.). (2006). *Istoriia ukrainskoho mystetstva* [History of Ukrainian Art] (Vol. 4, in 5 vols.). Kyiv: IMFE im. M. T. Rylskoho. [In Ukrainian].
4. Skrypnyk, H. & Ruban, V. (Eds.). (2007). *Istoriia ukrainskoho mystetstva* [History of Ukrainian Art] (Vol. 5, in 5 vols.). Kyiv: IMFE im. M. T. Rylskoho. [In Ukrainian].
5. *Katalog XII vystavki kartin Tovarishchestva kharkovskikh khudozhnikov* [Catalog of the 12th Exhibition of Paintings of the Association of Kharkov Artists]. (1908). Kharkov: Tipografiia N. V. Petrova. [In Russian].
6. *Katalog XIX vystavki kartin Tovarishchestva kharkovskikh khudozhnikov* [Catalogue of the 19th Exhibition of Paintings of the Association of Kharkov Artists]. (1916). Kharkov: Tipografiia Gubernskogo pravleniia. [In Russian].
7. *Katalog vystavki kartin Obshchestva kharkovskikh khudozhnikov* [Catalog of the Exhibition of Paintings of the Association of Kharkov Artists]. (1907). Kharkov: n. ed. [In Russian].
8. Otchet o deiatelnosti Tovarishchestva kharkovskikh khudozhnikov za 1915 god [Report on the Activities of the Association of Kharkov Artists for 1915]. (1915). Kharkov: n. ed. [In Russian].
9. Protokoly zahalnykh zboriv Tovarystva kharkovskikh khudozhnykiv za 1906–1911 rr. [Minutes of General Meetings of the Association of Kharkov Artists for 1906–1911]. (1906–1911). TsDAML M Ukrainy [Central State Archive of Literature and Art of Ukraine, Kyiv, Ukraine]. Fund 208, Description 1, Case 421. 53 sheets. [In Russian].
10. Sokolyuk, L. & Sokolyuk, O. (2023). Okhtyrskyi Pokrovskiy sobor: mizh mynulym i maibutnim [Holy Intercession Cathedral, Okhtyrka: between the past and the future]. *HUDPROM: The Ukrainian Art and Design Journal*, XXV(1), 68–83. doi: <https://doi.org/10.1037/0002-9432.79.3.328> [In Ukrainian].
11. Sokolyuk, L. & Steshenko, S. (2022). Monumentalno-dekoratyvni rozpysy u khramakh Kharkova doby modernu (osoblyvosti obrazno-plastychnoi movy) [Monumental and Decorative Paintings of Kharkiv During of Art Nouveau Period (Features of Figurative and Plastic Language)]. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 1, 73–86. Retrieved from https://hudprom.org.ua/html/archives/2022-2_07_Sokolyuk73-86.pdf [In Ukrainian].
12. Sokolyuk, O. (2024). Ivan Svyatenko – vydatnyi ukrainskyi mystets bez biografii [Ivan Svyatenko – an Outstanding Ukrainian Artist without a Biography]. In *Design of the XX century. Ukrainian design model: Vasyl Yermilov: proceedings of the International scientific conference* (pp. 29–30). National Academy of Fine Arts and Architecture. [In Ukrainian].
13. Steshenko, S. (2018). Tvorchist slobozhanskoho myttsya Ivana Svyatenka [The Work of Slobozhansky Artist Ivan Svyatenko]. In *Piaty Platonivski chytannia: proceedings of the International scientific conference* (pp. 29–30). National Academy of Fine Arts and Architecture. [In Ukrainian].
14. *Tretya cholovicha himnaziya Kharkova* [Third Men's Gymnasium of Kharkiv]. (n. d.). Zabytki.in.ua. Retrieved February 1, 2024, from <https://zabytki.in.ua/uk/2042/tretya-cholovicha-gimnaziya-kharkova> [In Ukrainian].
15. *Ustav kharkovskogo obshchestva lyubiteli izyashchnykh iskusstv* [Charter of the Kharkov Society of Lovers of Fine Arts]. (1889). Kharkov. [In Russian].

19. Юліус Роберт фон Маєр. *Вікіпедія*. Останнє редагування : 14.04.2022. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Юліус_Роберт_фон_Маєр (дата звернення : 01.02.2024).
20. Miscellaneous scientific papers. *Internet Archive*. URL: <https://archive.org/details/miscellaneousci00rank/page/n12/mode/1up> (дата звернення : 01.02.2024).
16. Frei, T. (1915, March 19). *XVIII-aya vystavka Tovarishchestva kharkovskikh khudozhnikov* [18th Exhibition of the Association of Kharkov Artists]. [In Russian].
17. Filevskiy, I. (1896). *Tserkov Svyatago i Nerukotvorennago Obraza Khrista Spasitelya Kharkovskago Kommercheskago Uchilishcha Imperatora Alexandra III: Istoricheskaya zapiska s prilozheniem povestvovaniya o Nerukotvornom Obraze* [Church of the Holy and Not-Made-By-Hands Image of Christ the Savior of the Kharkiv Imperial Commercial College Named after Alexander III: A historical note with an appendix about the Not-Made-By-Hands Image]. Kharkov: Tipografiya Zilberberga. [In Russian].
18. Shulika, V. V. (2010). *Tserkovnaya zhivopis Slobozhanshchiny srediny XIX – nachala XX veka: ikonografiya, stilistika, tekhniko-tehnologicheskiye osobennosti* [Ecclesiastical Painting of Slobozhanshina of the Middle of the 19th – the Beginning of the 20th Century] (Unpublished PhD dissertation, Kharkiv State Academy of Design and Arts). [In Russian].
19. *Yulius Robert fon Mayer* [Julius Robert von Mayer]. (2022, April 14). Retrieved February 1, 2024, from https://uk.wikipedia.org/wiki/Юліус_Роберт_фон_Маєр [In Ukrainian].
20. *Miscellaneous scientific papers*. (n.d.). *Internet Archive*. Retrieved February 1, 2024, from <https://archive.org/details/miscellaneousci00rank/page/n12/mode/1up>.

DOI 10.61993/2786-7285.2024.01.06

Oksana SOKOLYUK

THE WORK OF PAINTER IVAN SVYATENKO IN THE CONTEXT OF THE ARTISTIC LIFE OF SLOBOZHANSKCHYNA DURING THE ART NOUVEAU PERIOD

The article is devoted to the work of the forgotten painter from Slobozhanshchyna Ivan Svyatenko. The information previously introduced into scientific circulation by researchers was scattered and fragmentary. Therefore, the author of this article focused primarily on systematizing the known facts and searching for new ones. As a result, it became possible to not only highlight Svyatenko's significant role in the artistic life of Kharkiv but also to shed light on his influence in the small Slobozhanshchyna town of Lebedyn at that time. The article expands our understanding of Svyatenko's work as a creator of both sacred and secular paintings and establishes a chronology of his artistic activity. As shown in this study, his career began in 1887, while the last identified and signed work by Svyatenko dates back to 1929.

The author introduces previously unknown works by Svyatenko into scientific circulation, including murals in the physics building of the Kharkiv Technology Institute (now the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"). The date of these grisaille technique paintings has been identified, along with the portraits of prominent European physicists depicted in them, which have survived to this day – Julius Robert von Mayer and William John Macquorn Rankine.

In the Cathedral of the Ascension of the Lord, built in Lebedyn in the second half of the 19th century, the author identified an icon of St. John the Theologian, as well as an icon depicting Saints Peter and Paul, both painted by Svyatenko and dated 1914. Created using gesso on wood with a gilded carved background, these icons were likely intended for the Deesis tier. Stylistic analysis revealed the artist's inclination toward the stylization characteristic of the Art Nouveau style, which had spread throughout Europe and influenced artists of Slobozhanshchyna. The last works by Svyatenko identified by the author include portraits of Ukrainian writers Ivan Franko and Marko Vovchok, which were printed as postcards by the State Publishing House of Ukraine in the 1920s, as well as the restoration of a religious painting titled Mary Magdalene, dated 1929.

Additionally, the article introduces a number of new facts that deepen our understanding of Svyatenko's participation in the artistic life of Slobozhanshchyna. Notably, it establishes the date of his admission to the Association of Kharkiv Artists (March 15, 1906) and expands the list of his works exhibited by this association. Furthermore, an archival photograph was discovered in which Svyatenko appears alongside other members of the Association of Kharkiv Artists, dating from approximately 1907–1910.

KEYWORDS: Ivan Svyatenko, painting of Slobozhanshchyna, murals, grisaille, icon, portrait, Art Nouveau style

Стаття надійшла до редакції: 02.02.2024

Прийнята до публікації: 29.02.2024

Дата публікації: 29.04.2024

© Sokolyuk O., 2024

Ця робота ліцензується відповідно до
Creative Commons Attribution 4.0 International License